

Nr 14

Utlåtande i anledning av väckt motion om viss ändring av semesterlagens preskriptionsbestämmelser.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 96, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Christenson* i Malmö hemställt »att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning och förslag om sådan ändring av semesterlagens preskriptionsbestämmelse, att preskription må kunna avbrytas annorledes än genom talans anhängiggörande, eller — i andra hand — att preskriptionstiden förlänges».

Den i motionen avsedda preskriptionsbestämmelsen återfinns i 25 § *lagen den 29 juni 1945 om semester* och är av följande lydelse:

»Envar, som vill fordra lön, ersättning eller skadestånd enligt denna lag, skall anhängiggöra sin talan inom två år från utgången av det år, varunder arbetstagaren enligt lagen ägt åtnjuta den förmån, till vilken anspråket hänför sig. Försummas det, vare talan förlorad.»

I motionen erinras om att lagstiftaren velat förhindra, att arbetstagaren i fall då han är den svagare avtalsparten går miste om semesterlagens förmåner, och att semesterlagstiftningen därför alltifrån början varit av tvingande natur. Vidare framhålles, att statsmakterna ägnat det största intresse åt utformningen av semesterlagen, men att meningsskiljaktigheter och tvister i semesterfrågor dock ofta uppkommer mellan arbetstagare och arbetsgivare. Vidare anföres bl. a. följande.

Det är uppenbart, att nuvarande preskriptionsbestämmelse för många arbetstagare, särskilt de icke kollektivavtalsanställda, måste komma att medföra en hård begränsning av möjligheterna att göra sina semesterkrav gällande. En arbetstagare, som uttager stämning å arbetsgivaren för att säkra sin semesterrättsfordran, stöter sig i flertalet fall med arbetsgivaren, och förhållandet mellan parterna blir i regel så spänt att anställningen bringas till upphörande på initiativ av ena eller andra parten. Särskilt känsligt är det för arbetstagare att göra gällande sina semesterrättigheter i små förhållanden, där arbetsgivaren sysselsätter endast en eller ett par personer. Med hänsyn till nu berörda konsekvenser ser arbetstagaren sig ofta tvungen att efterge sin semesterrättsfordran, även om arbetsgivarens bestridande av fordran saknar varje rimlig motivering.

Sammanfattningsvis uttalas i motionen, att samtidigt som arbetstagarernas semesterrätt skyddas genom bestämmelser av tvingande natur har semesterlagens preskriptionsbestämmelse för många arbetstagare faktiskt kommit att medföra just det resultat, som lagstiftaren velat undvika genom att göra semesterlagens regler tvingande.

Beträffande de skäl som motionären i övrigt anfört till stöd för sitt yrkande får utskottet hänvisa till motionen.

I fråga om preskriptionsinstitutet må här anföras följande.

Preskription kan sägas innebära, att en fordringsrätt upphör, i allt fall så vitt angår möjligheten att indriva densamma hos gäldenären, genom att en viss, i lagen fastställd tid förflyter, utan att rättigheten genom något åtgörande under samma tid från borgenärens eller eventuellt gäldenärens sida behållits vid makt.

För preskriptionsinstitutet har åberopats ett flertal skäl. Man har hänvisat till att efter en längre tids förlopp svårigheterna att föra bevisning vid domstol, särskilt vittnesbevisning, rörande fordringens existens och omfattning är utomordentligt stora. Vidare har preskriptionsreglerna till följd, att kvitton icke behöver sparas under obegränsad tid och att kontrahenterna drivs att icke dröja med avvecklingen av sina mellanhavanden oskäligt länge, vilket bidrager till kreditväsendets sundhet. Än ytterligare kan ofta den omständigheten, att en borgenär dröjt under en så avsevärd tid med att göra sitt krav gällande giva gäldenären fog för den uppfattningen, att borgenären avstått från fordringen.

Enligt 1 § *kungl. förordningen den 4 mars 1862 om tioårig preskription och om kallelse å okända borgenärer* gäller, att »var, som har fordran hos annan i penningar, eller vad det är, skall den genom stämning eller lagsökning, eller eljest skriftligen eller muntligen, hos gäldenären kräva inom tio år från den dag, då skuldebrev eller annan handling, varå fordran grundad är, gavs, eller fordringen annorledes tillkom». I 2 § stadgas att »försummar borgenären att fordran bevaka efter vad i 1 § skils; have sin talan emot gäldenären förlorat».

Reglerna om preskription har under senare tid fått ökad betydelse. Vid sidan av den tioåriga preskriptionen i 1862 års preskriptionsförordning har på allt flera områden införts *särskilda regler* med kortare preskriptionstider, och tendensen torde gå i riktning mot att förkorta den tid, inom vilken en fordringsrätt måste bevakas, för att den skall kunna göras gällande mot gäldenären. Men dessa särskilda regler avviker även i andra hänseenden från reglerna om tioårig preskription. Sålunda är vanligen utgångspunkten en annan, nämligen fordringens förfallotid eller rättsförhållandets upphörande i stället för dess tillkomst. Vidare avbrytes preskriptionen oftast icke så lätt som genom ett enkelt krav från borgenären eller ett erkännande av gäldenären, utan det kräves stämning, lagsökning e. d. å borgenärens sida.

Här må endast omnämnas några exempel på bestämmelser om korttidspreskription.

Som fall av *tvåårig preskription* kan nämnas preskription av jordägares eller arrendators fordringsanspråk på grund av arrendeavtal enligt 2 kap. 41 § lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom, av hyresvärd eller hyresgästs fordringsanspråk på grund av hyresavtal enligt 3 kap. 41 § samma lag och av anspråk på skadestånd enligt lagen den 30 juni 1916 ang. ansvarighet för skada i följd av automobiltrafik (9 §). Vidare kan erinras om 5 § lagen den 21 december 1945 om förbud mot arbetstagares avskedande i anledning av äktenskap eller havandeskap m. m., enligt vilket stadgande arbetstagare, som vill göra gällande anspråk enligt sagda lag, skall dels därom underrätta arbetsgivaren inom två månader från det arbetstagaren, i strid mot lagen, skilts från sin anställning eller fått vidkännas minskning i de därmed förenade förmånerna, dels ock anhängiggöra sin talan inom två år från samma tidpunkt. Underlåtes det, är arbetstagaren sin rätt förlustig.

I många betydelsefulla fall gäller en *preskriptionstid om endast ett år*, bl. a. enligt 54 § lagen den 20 juni 1905 om köp och byte av lös egendom för det fall köparen vill tala å fel eller brist i godset samt i fråga om proprieborgen enligt 4 § kungl. förordningen den 28 juni 1798 ang. vissa omständigheter uti lagsöknings- och utmätningssmål.

På handelsrättens område meddelas vidare i ett stort antal fall preskriptionsregler av skiftande beskaffenhet.

Frågan om upptagande av en särskild preskriptionsbestämmelse i semesterlagstiftningen behandlades under förarbetet till 1938 års lag om semester.

Kommittén angående privatanställda, som år 1935 avlämnade betänkande med förslag till lag om arbetsavtal (SOU 1935:18), föreslog att i en lag om arbetsavtal skulle intagas en bestämmelse om att arbetsgivare eller arbetstagare, som ville framställa fordringsanspråk på grund av arbetsavtalet, skulle anhängiggöra sin talan inom två år från det anställningen upphörde. Underlåtes detta vore han sin talan förlustig. Kommitténs förslag föranledde ej lagstiftning.

1936 års semestersakkunniga, vilkas betänkande med förslag till lag om semester (SOU 1937:49) ligger till grund för 1938 års lag om semester, erinrade om att enligt gällande rätt vore fordran, som grundade sig å arbetsavtal, ej underkastad annan begränsning med avseende å tiden, varunder fordringen kunde göras gällande, än den, som följde av de allmänna bestämmelserna om tioårig preskription. Med hänsyn härtill torde det enligt de sakkunniga icke vara lämpligt att införa en särskild preskriptionstid i fråga om en ur arbetsavtalet härflytande materiell förmån.

Vid remissbehandlingen av de sakkunnigas förslag ifrågasatte *arbets-*

domstolens ordförande, huruvida icke i semesterlagen borde upptagas en bestämmelse om kortare preskriptionstid, och anförde härom bl. a. följande. Frågan hade förnämligast betydelse för de små förhållandena, där arbetsgivaren sysselsatte en eller ett par arbetare. Många gånger vore arbetsgivaren då socialt sett tämligen jämställd med arbetstagaren och arbetade sida vid sida med denne såsom kamrat. Om de då hade en uttrycklig eller underförstådd överenskommelse sig emellan angående vissa avvikelser från den i kollektivavtal fastställda regleringen, tillämpades denna överenskommelse år från år, så länge de stode på god fot med varandra. Men uppkomme en brytning, som rubbade det personliga förhållandet, begagnade också arbetstagaren i regel tillfället att göra gällande sin formella rätt till ersättning för vad han utfått för litet. Arbetsdomstolens ordförande hade därför sedan länge känt det som en stor brist i kollektivavtalslagstiftningen, att icke en kortare preskriptionstid stadgats, exempelvis två eller tre år, räknat från fordringens uppkomst. En sådan kortare preskriptionstid för särskilda förhållanden vore synnerligen vanlig i modern lagstiftning, både här i landet och utomlands. För svensk lagstiftnings del kunde exempelvis hänvisas till de nya lagarna på familje- och arvsrättens område.

Socialstyrelsen framhöll i avgivet yttrande, att det, i likhet med vad som brukade ske med tvister om kollektivavtals innebörd och tillämpning, måste anses såsom önskvärt, att arbetstagares och arbetsgivares mellanhavanden, när det gällde rätt till semester, kunde lösas utan alltför stor tidsutdräkt. Bl. a. måste i detta sammanhang beaktas de stora svårigheter, som kunde uppstå, då det gällde att efter en mera avsevärd tidrymms förlopp fastställa grunderna för rätten till semester eller semesterlön. I avvaktan på en lagstiftning om arbetsavtal borde lämpligen provisoriskt i lagen om semester föreskrivas en förslagsvis tvåårig preskription, då fråga vore om en fordran, som avsåge semester, semesterersättning eller semesterlön. Helst borde denna preskriptionstid räknas från den tidpunkt då fordran uppkommit.

Svenska arbetsgivareföreningen anförde, att vad de sakkunniga åberopat till stöd för avstyrkandet av en särskild preskriptionsbestämmelse icke vore bärande. Föreningen påpekade, att den tioåriga preskriptionstiden för övriga ur arbetsavtalet härflytande materiella förmåner hänförde sig till frivilligt åtagna förpliktelser, medan det enligt semesterlagen gällde tvingande påföljder. Det torde ej heller mellan parterna på arbetsmarknaden råda annat än enighet om värdet av att tvister begränsades till tiden.

Föredragande departementschefen, statsrådet Möller, uttalade (prop. 1938: 286) att det vore önskvärt, att arbetsgivares och arbetstagares mellanhavanden löstes utan alltför lång tidsutdräkt. Det måste anses vara olämpligt, att tvistefrågor som hänförde sig till länge sedan förfluten tid, fördes inför domstol. Man kunde även peka på de bevisningssvårigheter, som

därigenom föranleddes. Ur dessa synpunkter vore en relativt kort preskriptionstid starkt motiverad.

Vidare anförde departementschefen bl. a. följande.

Såsom de sakkunniga påpekat, är en fordran, som grundar sig å arbetsavtal, enligt gällande rätt ej underkastad annan begränsning med avseende å tiden, varunder fordran kan göras gällande, än som följer av bestämmelserna om tioårig preskription. Med hänsyn härtill är det naturligt, att tveksamhet kan råda, om man lämpligen bör stadga en särskild preskriptionstid för en viss ur arbetsavtalet härflytande materiell förmån. Det torde nämligen i detta sammanhang icke vara lämpligt att till diskussion upptaga frågan om en kortare preskriptionstid för alla fordringar, som kunna härröra ur arbetsavtal. — — — Vad svenska arbetsgivareföreningen anført om skillnaden mellan frivilligt åtagna förbindelser och vad någon enligt lagbestämmelse förbundits att utgiva förtjänar emellertid beaktande. Då även arbetsdomstolens ordförande och socialstyrelsen funnit sig kunna förorda en särskild preskriptionstid för fordran, som hänför sig till semesterlagens bestämmelser, vill jag icke motsätta mig detta önskemål utan tillstyrker, att bestämmelser om en kortare preskriptionstid intagas i lagen.

I fråga om preskriptionstidens längd anförde departementschefen, att den syntes böra bestämmas till två år.

Vid behandlingen av vilken tidpunkt som borde väljas som utgångspunkt för preskriptionen uttalade departementschefen bl. a., att vissa skäl talade för att räkna preskriptionstiden från tiden för anställningens upphörande. Eljest kunde nämligen befaras, att en arbetsgivare, medan arbetsavtalet varade, under hot om uppsägning kunde förmå arbetstagaren att avstå från den rätt, som lagen tillerkänner honom. Mot att låta preskriptionstiden börja löpa först vid avtalets upphörande talade emellertid, att en sådan preskriptionsbestämmelse icke bleve särskilt effektiv. Vid tvist mellan parterna kunde man ju nämligen då gå hela tio år tillbaka i tiden. En sådan preskriptionsbestämmelse innebure alltså ej någon lättnad för domstolarna eller motparten. Departementschefen ansåg därför att utgångspunkten för preskriptionstiden borde sättas i förhållande till tiden för fordrans uppkomst, bestämd på det sätt som angives i lagen.

Riksdagen godtog förslaget om en tvåårig preskriptionsbestämmelse.

Den i 1938 års semesterlag införda bestämmelsen om en tvåårig preskription överfördes sedermera till gällande 1945 års lag om semester.

Utskottet

Den svenska lagstiftningen om preskription för fordran inrymmer dels en allmän regel om tioårig preskription och dels ett stort antal särskilda preskriptionsbestämmelser, däribland den i motionen berörda bestämmelsen i semesterlagen om en tvåårig preskription.

Inom justitiedepartementet har enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 9 november 1951 tillkallats en särskild sakkunnig för att verkställa en översyn av bestämmelserna rörande preskription av fordran. Utredningsarbetet bedrivs i samråd med delegerade för Danmark, Finland och Norge. Det är att förvänta att frågan om preskription i det av motionären berörda hänseendet kommer att upptagas till behandling i detta sammanhang. Att nu begära särskild utredning och förslag i enlighet med den i motionen gjorda hemställan bör därför enligt utskottets mening icke komma i fråga.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motion, II: 96, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 1 mars 1955

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Norman, Nils Elowsson, Axel E. Svensson, fru Carlqvist, herrar Magnusson, Anders E. Johansson, fru Hamrin-Thorell* och herr Alvar Andersson;

från andra kammaren: herr Jacobsson i Tobo, fru Johansson i Norrköping, herrar Nilsson i Göteborg, Odhe, Bengtsson i Varberg, Eriesson i Näs, fröken Wetterström* och herr Königson.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.